İSTANBUL'DA AKTİF BALKAN SERMAYELİ ŞİRKETLERİN ANALİZİ

Dr.Tezer Palacioglu İstanbul Ticaret Odası,

İÇİNDEKİLER

İSTANBUL'DA AKTİF BALKAN SERMAYELİ ŞİRKETLERİN ANALİZİ

Dr. Tezer PALACIOĞLU[1]

ÖZET

Tarih boyunca ticaret, pazarın olduğu yerlerde gelişmiştir. Pazarı belirleyen ana kriterler ise nüfus başta demografik yapı yanında, nüfusun harcama gücü ve isteği, nüfusun yerleştiği coğrafyanın geçmişte tarım, balıkçılık ve hayvancılık gibi insan yaşamı için elzem, günümüzde ise katma değeri yüksek üretim için elverişli toprak, iklim ve beşeri yapısı, pazara ulaşımın coğrafi açıdan kolaylığı, lojistik imkanların varlığı, haberleşme ve finans altyapısının güçlü oluşu ve hepsinden önemlisi güvenlik, hukuk düzeni ve demokratik hakların korunma altına alınmış olmasıdır.

İstanbul 8.000 yılın üzerindeki yerleşim tarihi boyunca her dönem önemli bu unsurların büyük bölümünü Roma, Bizans ve Osmanlı gibi cihan imparatorluklarına başkentlik yapacak ölçüde sağlamış kadim bir şehirdir. Kıtaların, denizlerin, kültürlerin, dinlerin buluştuğu 50'nin üzerinde ülkeye 3-4 saatlik uçuş mesafesindeki eşsiz konumu ile bölgesel bir merkez olmanın da ötesinde, küresel merkez olma potansiyeline sahiptir.

Günümüzde 15 milyonu aşkın nüfusu ile Avrupa'nın en büyük şehri hüviyetindeki İstanbul Türkiye ekonomisinin; ¼'ünden fazla milli hasılasını üreten, dış ticaretinin yarıdan fazlasını gerçekleştiren (TUİK), vergi gelirlerinin %60-84'ünü tahsil eden (TC Hazine Maliye Bak), pandemi öncesi 2019'da 14,9 milyon turist ağırlayan (İstanbul Turizm İl Müdürlüğü), kalbi durumundadır. Avrupa'da nüfus olarak 20 ülkeden daha büyük pazarı yanında (worldmeters) , gerek Türkiye'nin 84 milyonluk pazarı, gerekse 3-4 saatlik ulaşım noktasındaki 50'i aşkın çevre ülkeleri için bir "terminal" olma özelliği yerli ve yabancı yatırımcılar açısından cazibesini artırmaktadır.

Bu durum Balkan ülkeleri kaynaklı girişimciler için de geçerlidir. Osmanlının Balkanlarda 1354-1913 arası çeşitli coğrafya ve tarihlerde süren varlığı (Sancaktar Caner, 2011) ile bu ülkelerin tarih boyunca aşina olduğu İstanbul, özellikle Doğu Blokunun yıkıldığı 1990 sonrasından başlayarak, Balkan girişimciler için de her geçen gün daha fazla yatırım yapılan bir şehir olmuştur.

Bu çalışma, 11 Ağustos 2021 itibariyle İstanbul Ticaret Odası kayıtlarında yer alan 39.391 yabancı sermayeli, halen aktif olarak faaliyet gösteren şirket kayıtlarından hareketle, İstanbul'daki Balkan sermayeli girişimleri değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

ABSTRACT

ANALYSIS OF ACTIVE BALKAN CAPITAL COMPANIES IN ISTANBUL

Throughout history, trade has always flourished where markets exist. The main criteria that determine the markets can be summarized as;

the demographic structure putting the population in the center,
the purchasing power and desire of spending of this population,

[1] Müşavir, İstanbul Ticaret Odası, tezer.palacioglu@ito.org.tr, ORCID: 0000-0002-0388-1750

suitable soil, climate and human structures of the geography where the population settled for agriculture, fisheries and animal husbandry, which are vital for human life especially in the past, or high value-added production for today,
easy geographical access to the market, the existence of logistics facilities, the strong communication and financial infrastructure,
and most importantly, the security, legal order and protection of democratic rights.

Istanbul is an ancient city that has provided most of these important factors in every period throughout its human settlement history of over 8,000 years, to the extent that it became the capital of world empires such as Roman, Byzantine and Ottoman. It has the potential to become a global center beyond being a regional center with its unique location where continents, seas, cultures and religions meet with over 50 countries in a 3-4 hours short flight distance.

Today, it is the heart of Turkish economy with a population of more than 15 million, the largest city in Europe, which produces more than ¼ of the national product, realizes more than half of foreign trade, collects 60-84% of all tax revenues, and 14.9 million incoming tourists in 2019 before the pandemic. In addition to its own market larger than 20 countries in terms of population in Europe, its position as a "terminal" for Turkey's market of 84 million and for more than 50 neighboring countries at a 3-4 hours flight distance, are the factors increasing İstanbul's attractiveness for domestic and foreign investors.

This also applies to entrepreneurs originating from Balkan countries. With the Ottoman presence in the Balkans between 1354 and 1913 in various geographies and dates (Sancaktar Caner, 2011), Istanbul, which these countries have been familiar with throughout history, has become a city where ever increasing investments are made by Balkan entrepreneurs, especially after 1990 the collapse of Eastern Bloc in 1990.

This study aims to evaluate the Balkan capital ventures in Istanbul, based on 39,391 foreign-owned companies still active in the Istanbul Chamber of Commerce records as of August 11, 2021.

1) GİRİŞ

Teknik tanım bir kenara bırakılacak olursa, **uluslararasılaşma özetle yabancı pazarlarda faaliyet gösterme** olarak anlaşılabilir. Dünya ekonomi tarihi, uluslararasılaşmayı başararak, gelirini ve refahını artıran firmaların ülke kalkınmasında da önemli rol oynadığı örneklerle doludur.

Özellikle Doğu Bloku'nun yıkıldığı 1990 sonrasında, daha önce birbirleri ile ticari, sosyo ekonomik ilişkileri çok sınırlı olan ülkeler ve toplumlar arasında iletişim ile birlikte mal ve insan hareketinin artması sonucu küreselleşme ve liberalizm akımı, uluslararasılaşmayı hızla geliştiren bir unsur olmuştur. Bu dönemin en belirgin özelliklerinden birisi özel mülkiyet ve ticareti yeni öğrenen girişimciler ile kapalı pazarları keşfetmek isteyen girişimcilerin, kendileri için pazar imkanı gördükleri yeni coğrafyalarda yapılanma çabalarındaki artıştır.

Kendi dışa açılımına 24 Ocak 1980 kararları ile Doğu Blokundan yaklaşık 10 sene önce başlayan Türkiye, coğrafi stratejik konumu, yeni pazarların bir bölümü ile tarihi, kültürel, din ve dil bağları yanında, yalnız Avrupa için değil, Dünya çapında da hatırı sayılır büyüklükte iç

pazarıyla, uluslararasılaşmak isteyen pek çok yabancı girişimci için çekim noktası olmuştur. Bu çekimin merkezi de hiç kuşkusuz tarih boyunca önemini koruyan İstanbul'dur.

Kaldı ki, Arap Baharı ile 2011'den bu yana yaşanan gelişmelerle içinde bulunduğumuz coğrafyanın, **Doğu'dan Batıya bir çekim ve geçiş noktası** olması, insan hareketleri ile birlikte yatırım hareketlerinde de büyük değişiklikler ortaya çıkarmıştır. İstanbul'da yabancı sermayeli şirketlerde, başta Ortadoğu ülkeleri olmak üzere artan ilgi belirgindir. Öyle ki, Türkiye ekonomisinin her anlamda lokomotifi olan **İstanbul'un, Türkiye'de kurulu 74.020 adet toplam yabancı sermayeli şirketler içerisindeki payı %53,1 ile çok yüksek boyuttadır**. (TC Sanayi ve Teknoloji Bak, 2021)

Türkiye çapında Yabancı Sermayeli şirket verilerini yalnızca il ve sektör itibariyle kamuoyu ile paylaşan TC Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına bağlı Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü dışında, konuyu, sermaye ve yıllar itibariyle gelişim boyutlarıyla da izlemeye imkan veren İstanbul Ticaret Odası kayıtları, uluslararasılaşmanın boyutları hakkında çok değerli veriler ortaya koymaktadır.

İstanbul'da Balkan sermayeli şirketler özelinde yabancı sermayeli şirketlere ilişkin verilerle birlikte mevcut durumun ortaya çıkarılması, hem Devlet, hem de yerli yabancı özel sektör düzeyinde yapılacak değerlendirmelere ışık tutacaktır.

2) İSTANBUL'DA YABANCI SERMAYELİ GİRİŞİMLERDE GENEL DURUM

2.1. İstanbul'da Yabancı Sermayeli Şirket Kuruluşlarının Tarihi Gelişimi

İstanbul'da, 11 Ağustos 2021 tarihi itibariyle İstanbul Ticaret Odası'na (İTO) kayıtlı "aktif" tüm şirketlerin sayısı **443.884 adettir**. Bu şirketlerin **404.493'ü yalnızca Türk ortaklı** iken **39.391 adedi ise yabancı ortaklıdır.**

Bir başka ifade ile İstanbul'da aktif şirketlerin **%91,1'i yerli, %8,9'u ise yabancı sermayelidir**. Bu noktada çalışmada yer alan şirketlerin aktif, yani aidatını düzenli ödeyen, vefat, ticareti terk veya borcundan dolayı pasif duruma alınmamış, kaydı devam eden şirketler olduğu önemle belirtilmelidir.

İstanbul'da kurulan yabancı sermayeli şirketler Türkiye ekonomisinin gelişim süreci ile paralel bir görüntü arz etmektedir.

1980'e kadar olan dönemde kurulan ve halen aktif olan yabancı sermayeli şirketlerin ortaklık yapısına bakıldığında[2] birkaç istisna dışında bugünün Avrupa Birliği (AB) üyesi ülke uyruklular ile ABD (9 şirket), Birleşik Krallık, Japonya ve İsviçre şirketleri göze çarpmaktadır

12 Eylül 1980 darbesinin getirdiği güvensizlik ortamı ile geçen kısa dönemle birlikte Türkiye'nin karma ekonomiden serbest piyasa ekonomiye geçiş çabalarının yoğunlaştığı **1981-90 dönemi,** çabaların karşılığını kurulup halen aktif olan 268 yabancı sermayeli şirket (bir önceki dönemin yaklaşık 4 katı) ile vermiş gözükmektedir.

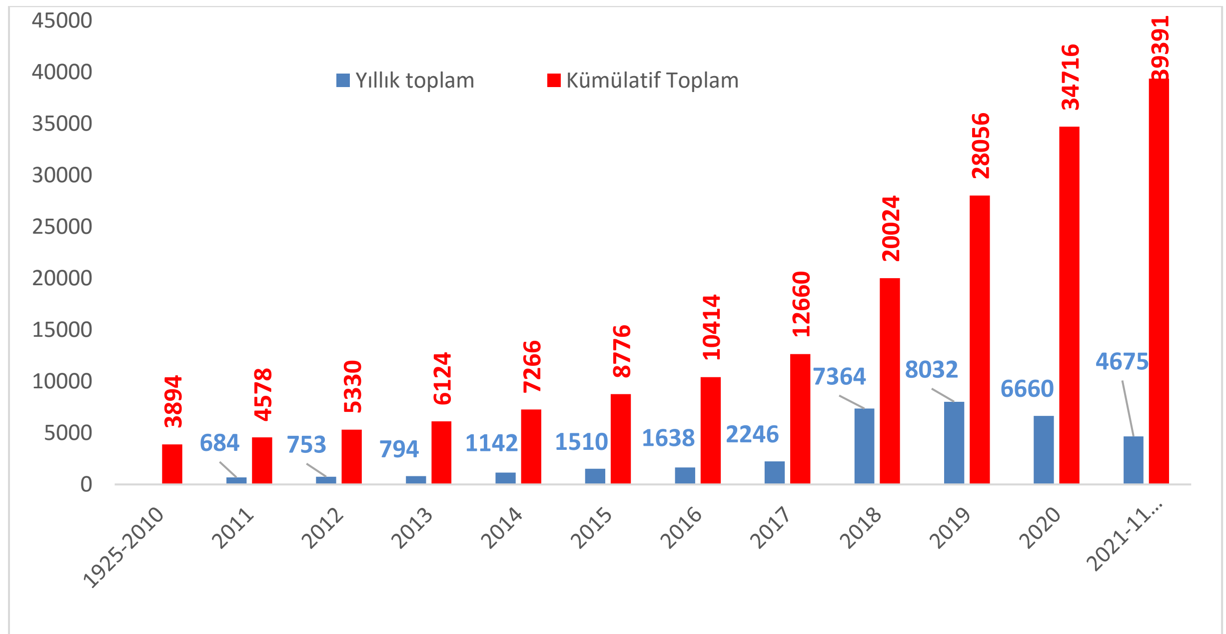
[2] Ortaklık yapıları son durumu göstermektedir. Kuruluştan bugüne farklı ortaklık yapılarının olabileceği unutulmamalıdır.

Dışa açılıma ilişkin adımlar atıldıkça şirket kuruluşları da hızlanmıştır. 1980'lerin ilk yarısında yıllık yabancı sermaye girişi 15 adet civarında iken, 1987-90 arası ortalama 41'e ulaşmıştır. Şirketlerin faaliyet alanına bakıldığında, reklamcılık, iletişim altyapısı, demir çelik ve ürünleri, kozmetik, yapı ve temizlik kimyasalları, sağlık ile 1985'de kurulan Borsa İstanbul'un tetiklediği menkul ve gayri menkul kıymet ile finans yatırımlarının önem kazandığı anlaşılmaktadır. Bu dönemde de Avrupa ve gelişmiş batı ülkeleri yatırımları hem sayı, hem de sermaye açısından ezici üstünlüğe sahiptir.

Doğu Blokunun yıkılarak soğuk savaşın sona erdiği, Dünyada ve Türkiye'de liberal rüzgarların estiği 1991-2000 dönemi önceki 10 yıllık dönemlere göre sayısal olarak olmasa bile oransal olarak önemli artışlara şahitlik etmiştir. Türkiye'nin dağılan Sovyetler Birliği'ne yakın olması, bağımsızlığını kazanan ülkeler arasında Türkiye'nin tarihi yakınlığı bulunan Türki Cumhuriyetlerin varlığı, bu bölgeye girmeye çalışan batılı şirketler için üs olarak tercihlerde değerlendirilmesine neden olmuştur.

1990'lar ve 2000'lerin başında yaşanan krizlerin ve siyasi çalkantıların ardından Kasım 2002 seçimleri ile güçlü bir siyasi yapının oluşması ve IMF ile önceden varılan anlaşmaya sadık kalınarak uygulanan acı reçeteyle sağlanan ekonomik başarı, yabancı sermaye girişlerinin artarak sürmesini sağlamıştır. Yatırımcıların çok önem verdiği ekonomik ve siyasi istikrar ile birlikte Türkiye için her zaman sorun olan enflasyon ve kur riskinin bu dönemde ortadan kaldırılması, finans sisteminin, sıkı regülasyonlara tabi tutulması önemli kazanımlar olup Türkiye 2008'de yaşanılan Küresel Finans Krizi dışında Dünyanın en hızlı büyüyen ekonomileri arasına girmiştir.

Yine 1954'den itibaren yaklaşık 50 yıl yürürlükte kalan 6224 Sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun, 17.06.2003 tarihli Resmi Gazetede yayımı ile yürürlüğe giren 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile değiştirilmesinin (Resmi Gazete) yatırımlarda çok olumlu etkisi olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır.



Şekil 1: İTO'ya Kayıtlı Yabancı Sermayeli Şirketler (Başlangıçtan 11 Ağustos 2021'e)
Kaynak: İTO kayıtlarından hesaplanmıştır.

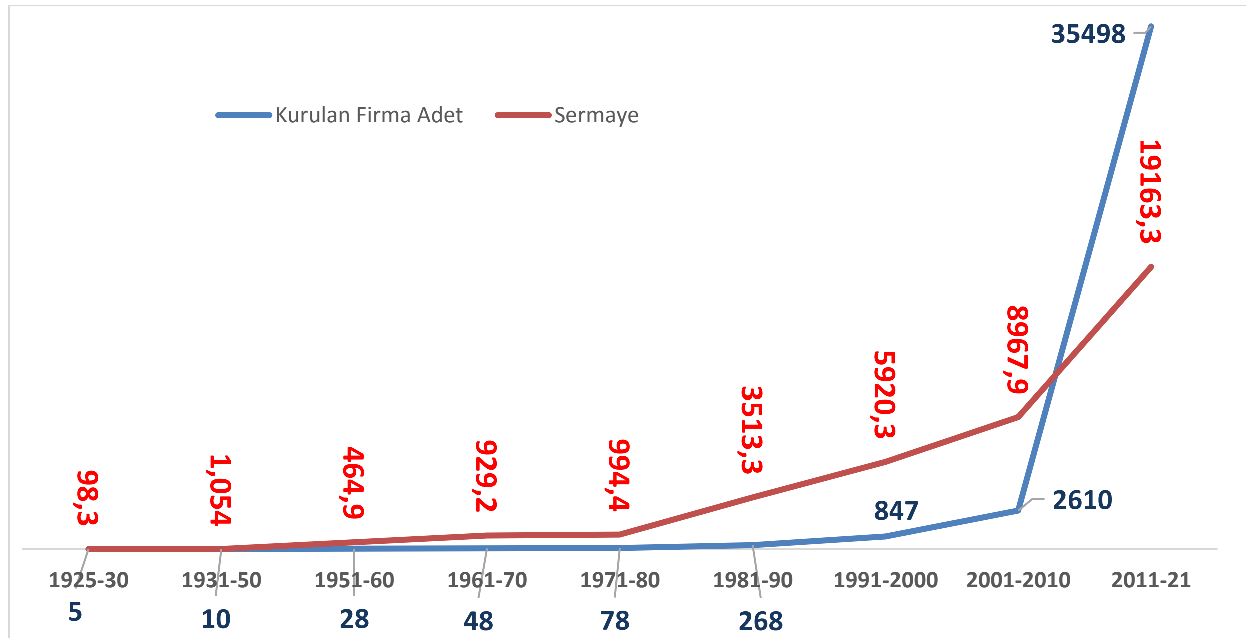
Son olarak kuşkusuz girişimleri en çok etkileyen gelişmelerden birisi de 2011 sonrası Ortadoğu'da başlayan Arap Baharı'dır. Tunus'da başlayıp, Mısır ve özellikle Suriye'ye yayılan iç kargaşa ve istikrarsızlık ortamı yalnız belirtilen ülkelerde rejimlerin çalkalanması ve değişiklikleri ile kalmamış, Suriye'de yaşanan iç savaştan kaçan 6 milyona yakın insanın 3,71 milyonunun Türkiye'ye sığınmasına neden olmuştur. Bu sığınmacılardan 532 bini aşkın kısmının İstanbul'da kayıt altına alınmış olması girişimci profiline de yansımıştır. (Göç İdaresi, 2021)

Neticede**,** 2610 adet ile, kendisinden önce Cumhuriyet döneminde gelen yabancı sermayeli şirket sayısının 2 katından fazlasının geldiği bir dönem olan 2001-10 döneminin ardından**,** 2011 sonrası dönem nitelikte olmasa bile, nicelikte tam anlamı ile bir patlamanın yaşandığı yepyeni bir dönem olarak dikkat çekmektedir. Bu döneme varıncaya kadar yani 1923-2010 arası İstanbul'da kurulup halen aktif olan toplam 4578 yabancı sermayeli şirket bulunurken, yıllık bazda 1000 yabancı şirket kuruluş barajı 2014'te, 2000 barajı 2017'de kırılmıştır.

2018 tek bir yılda 1925-2011 arası 87 yılda kurulan Şirket toplamının nicelik bazında 1,6 mislinin kurulduğu, (7364 şirket) bir önceki yıla göre de %227 artış gösteren olağanüstü bir yıldır. 2020'de yıllık şirket sayısında 6.660 seviyesine gerileme olsa da bu yıl Nisan ayından itibaren pandemi nedeniyle eve kapanmaların yaşandığı yıl olduğunu unutmamak gerekir.

Balkan ülkeleri uyruklu girişimciler de benzer bir seyir izlemiştir. 2010'a kadar 11 Balkan ülkesi sermayeli İstanbul'da kurulan şirket sayısı 204 iken, izleyen 10 yıl ve 9 aylık dönemde bunun 3,7 katı (756 adet) şirket kurularak büyük bir gelişme kaydedilmiştir.

2010 sonrası İstanbul'da yabancı sermayeli Şirket kuruluşlarındaki değişim nicelik açısından kendisinden önceki dönemlerden net bir şekilde ayrılırken, nitelik açısından aynı ayrımdan bahsetmek çok mümkün değildir. Nitelik açısından ifadesi ile kast edilen daha önce de belirtildiği üzere ticari sır olarak görülen ciro, istihdam, dış ticaret, vergi gibi verilerin dışında İTO tarafından kaydı tutulan en önemli verilerden olan İTO'ya tescilli sermayedir.



Şekil 2: Dönemler İtibariyle Yabancı Sermayeli Şirket Kuruluş Değişimi (Adet/Milyon $)
Kaynak: İTO kayıtlarından hesaplanmıştır.

Bu açıdan bakıldığında sermaye verisi de gelişimi teyit etmektedir; **Başlangıcından 2010 yılına kadar İTO'ya tescil edilen tüm sermaye tutarı 21,9 milyar $ iken son 10 yılda tescil edilen tutar 19,2 milyar $ ile buna yakındır**. Ancak birbirine yakın bu iki sermaye tutarını 1925[3]-2010 arası 3.894 Şirket sağlamış iken, son 10 yıllık dönemde bunu 35.497 Şirket sağlamıştır. **Bir başka ifade ile son dönemde 9 Şirket geçmişteki 1 Şirket kadar sermaye getirmiştir.**

2.2. Kayıtlı Sermaye Açısından İstanbul'da Yabancı Sermayeli Şirketlerin Gelişimi

Şirketlerle ilgili kuruluş tarihleri, sayıları, faaliyet gösterdikleri ilçeler ve faaliyet konuları dışında, aleni olan İTO kayıtlarından ulaşılabilen bilgiler arasında durum tespiti yapılmasına olanak veren çok fazla veri yoktur. Şirketlerin cirosu, ne kadar istihdam sağladığı, ne kadar ihracat yaptığı, karı, zararı gibi nitelik açısından gösterge olabilecek veriler ticari sır olarak değerlendirilmekte olduğundan ve İTO kayıtlarında da bulunmadığından bir ölçüde kıyaslama imkanı veren tek gösterge tescilli sermaye olarak kalmaktadır.

Tescilli sermaye Odalara kayıt aşamasında şirketlerin kanunla belirlenmiş[4] limitlerden az olmamak kaydıyla tescil ettirmekle yükümlü oldukları sermaye tutarıdır. Buna karşın;

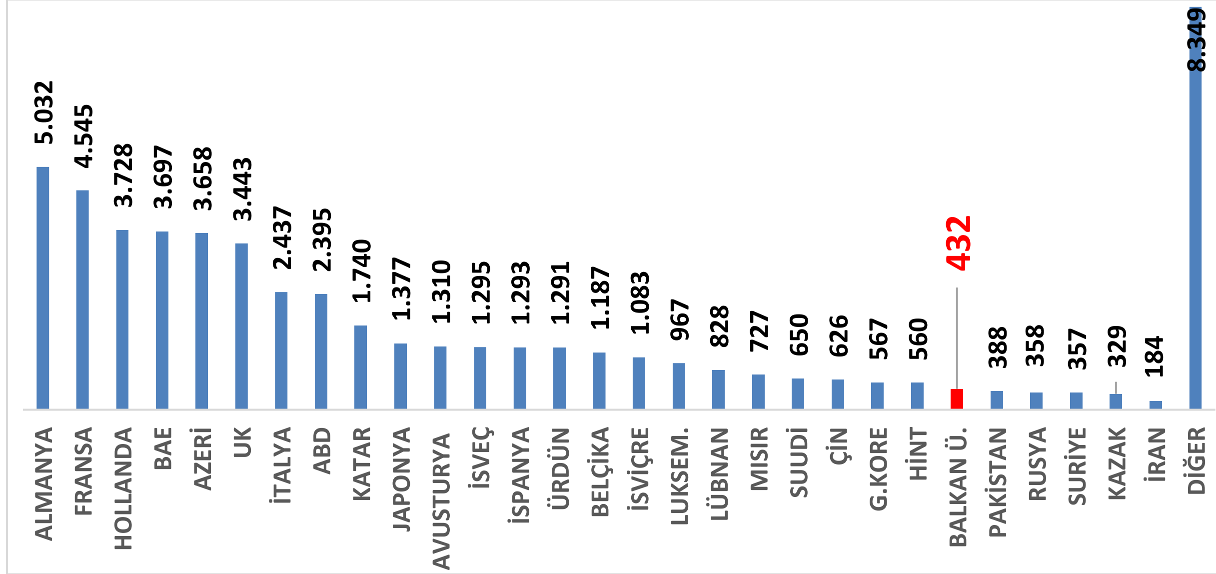
- Limited şirketlerde ödenmesi için 24 ay süre tanınmış olması, anonim şirketlerde ise kuruluş aşamasında yalnızca ¼'ünün ödenmesinin yeterli olması yanında,
- Beyana dayalı bir bilgi oluşu,
- Daha sonra ödenip ödenmediği veya artırılıp artırılmadığının tescil zorunluğu bulunmaması,
- Şirketlerin sermayelerinde tescil güncelleme yapmamaları halinde, tescil edildiği tarihteki döviz kuru ile günümüzdeki değeri arasında fark bulunması,

gibi[5] nedenlerle fiili durumu tam anlamıyla ortaya koyan bir gösterge olduğu söylenemez

Öte yandan, yine de bir fikir vermesi açısından eldeki tek veri olarak yararlı olacağı düşüncesi ile "tescilli sermaye toplamları bugün için ABD $ kuru 8,5 TL alınarak" incelenmiştir. Buna göre **İstanbul'da kayıtlı 39.391 yabancı sermayeli şirketin tescilli sermayeleri toplamı 41 milyar 107 milyon $'dır.**

Tescilli sermaye sıralamasında AB ile birlikte gelişmiş batı ülkelerinin büyük üstünlüğü göze çarpmaktadır. Aşağıda şekilde yer alan en yüksek sermayeye sahip **8 AB ülkesinin payı %61'i, bu ülkelerle beraber ABD ve Japonya dahil edildiğinde ise 10 gelişmiş ülkenin payı toplamın %70'ini bulmaktadır**. Burada altı çizilmesi gereken husus ise **özellikle büyük yatırımların çok ortaklı yapısı gereği, aynı şirket sermayesi birkaç ülke kaydı arasında mükerrer gözüktüğü için, ülke bazlı sermaye toplam sermayeden fazla** çıkmaktadır.

[3] İTO'ya kayıtlı olup halen aktif olan ilk yabancı sermayeli şirket bu tarihte kurulmuş gözükmektedir.
[4] Anonim Şirketlerde 50.000 TL, limited Şirketlerde 10.000 TL sermaye alt limiti zorunludur, kollektif ve şahıs şirketlerinde alt limit zorunluluğu yoktur
[5] Örneğin Şirketin öz kaynağı 2021 itibariyle 850.000 TL (100.000 $) olsa dahi 30 sene önce kurulduğunda tescil ettirdiği 1000 TL sermayede güncelleme yapmadıysa, kayıtlarda ilk anki sermaye görülmektedir. Benzer şekilde sermayesi fiiliyatta olmadığı halde çok daha yüksek (aksi de mümkündür) bildirilmiş olabilir.



Şekil: 3 Ülkeler İtibariye İstanbul'da Tescilli Yabancı Sermaye (Milyon $, 11.08.2021)
Kaynak: İTO kayıtlarından derlenmiştir

Yapılan hesaplamalarda bu şekilde birden fazla ülke kayıtlarında da gözüken mükerrer şirket sayısı 3.081 adet, mükerrer sermaye ise 13,3 milyar $'dır. Ancak bu rakamlar ülke bazlı olup, bu durumda normalde **41,1 milyar $ olan tescilli sermaye, ülke bazlı rakamlarda 54,4 milyar $'a, 39.391 olan şirket sayısı da 42.472'e çıkmaktadır.**

AB üyesi **Almanya tescilli sermaye bazında tüm yatırımlardan aldığı %9,2 payla ilk sırada yer alırken, onu yine AB üyeleri olan Fransa %8,4, Hollanda %6,9 pay** ile izlemektedir. 4.ve 5. sıraları alan Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Azerbaycan'ın hemen hemen Hollanda ile aynı oranda payları bulunmaktadır. İlk 5 ülkenin toplam yabancı sermaye içinde payı %38'e ulaşmaktadır. İkinci 5 de yine, 2 AB üyesi yanında ABD, Japonya gibi 2 gelişmiş ülke ile Türkiye ile ekonomik, ticari, siyasi yakınlığı bilinen Katar'dan oluşmaktadır. İkinci 5'in %21 payı ile birlikte, **İstanbul'da tescilli sermaye açısından yabancı yatırımlarda ilk 10 ülkenin payı %59'u bulmaktadır.**

Bir başka açıdan söylemek gerekirse **Kanada hariç G7 ülkelerinin tamamı ile Türkiye'nin özel ilişkileri bulunan Azerbaycan ve Katar ilk 10'da yer almaktadır.** Sermaye açısından Avusturya, İsveç, İspanya, Belçika, İsviçre, Lüksemburg gibi AB ve Avrupa ülkelerinin önemli üstünlüğü dikkat çekmektedir. Bununla beraber, Ürdün, Lübnan, Mısır, Suudi Arabistan'ın da büyük yatırımcılar arasında bulunduğu görülmektedir.

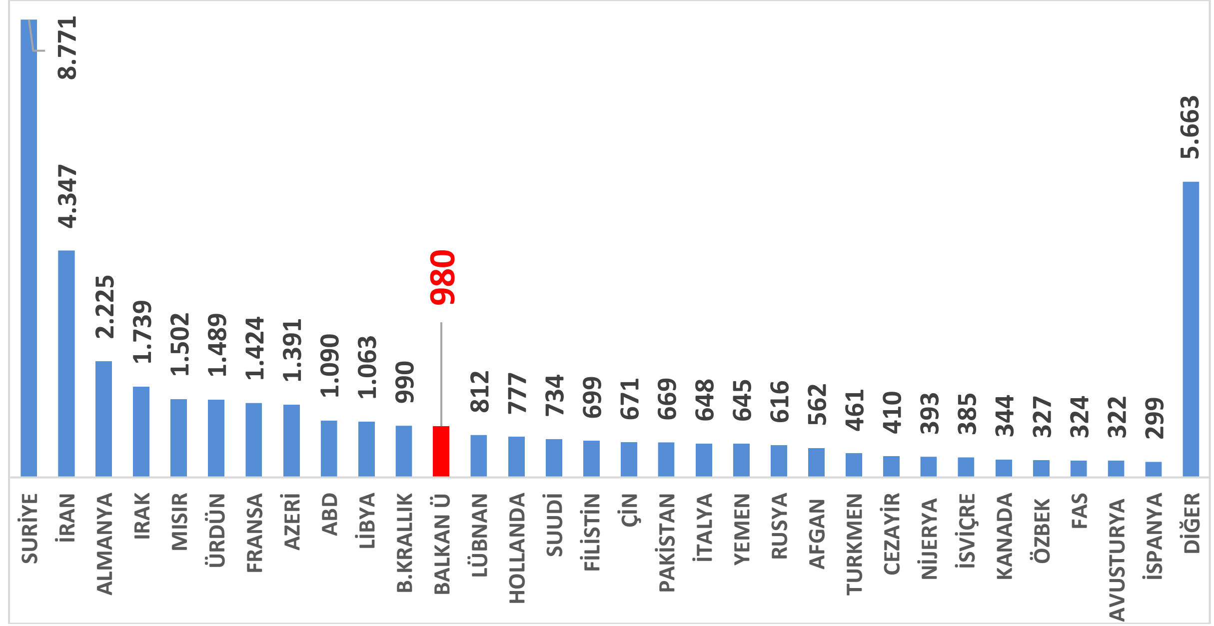
11 Balkan ülkesinin payı toplam 432 milyon $ dolayındadır.

2.3. Şirket Sayısı Açısından İstanbul'da Yabancı Sermayeli Şirketlerin Gelişimi

Şirket sayısı açısından bakıldığında ise bambaşka bir durum söz konusudur. 8.771 şirket ile en yakın rakibi olan İranlı şirketleri yaklaşık 2 katına ulaşan Suriyeli şirketlerin büyük farkla önde olduğu görülmektedir. Sermaye payı açısından %0,8 gibi son derece düşük bir orana sahip olan Suriye girişimleri sayı olarak (%20,7) her 5 girişimden 1'ini oluşturmaktadır. **Toplam Suriyeli şirket sayısı 2011'e kadar 52 iken 2021 yılı 11 Ağustos itibariye yaklaşık 10 senede 8.772'e tırmanmıştır. Bu sayının yarıdan fazlası (%52,5'i) 2018 ve 2019 yıllarına aittir.**

2020'deki düşüşü pandemi koşulları ile birlikte değerlendirmek gerekir. Kurulan şirket sayısındaki azalmanın zorunlu eve kapanma ve ekonomik hayatın yavaşlanmasının doğal sonucu olduğunu kabul etmek gerekir.

Benzer bir durum sayısal açıdan 2.sırayı alan İran yatırımları için söz konusudur. Sermaye payında %0,4 ile çok gerilerde kalan İranlı girişimler de her 10 girişimden 1'i oranındadır. Diğer bir ifade ile toplam sermayenin %1,2'sini oluşturan Suriye ve İran girişimleri sayısal olarak neredeyse her 3 şirketten 1'ini oluşturarak sermayelerinin 30 kat üstünde sayısal üstünlüğü tutmaktadır.



Şekil 4: İstanbul'da Kayıtlı Yabancı Sermayeli Şirketler (Adet-11.08.2021)

Kaynak: İTO kayıtlarından derlenmiştir

Sayısal olarak ilk 5'te yer alan şirketlerin 4'ü Ortadoğulu ülkelere aittir. Savaştan kaçarak ülkemizde geçici sığınmacı statüsü ile bulunan Suriyeliler ve ABD'nin ambargosu altında zor yıllar yaşayan İran yanında, Libya, Filistin, Yemen, Afganistan, Pakistan, Nijerya gibi ekonomik ve siyasi açıdan çalkantılı, iç karışıkların yaşandığı ülke vatandaşları ile Özbekistan, Türkmenistan gibi Türki Cumhuriyetler vatandaşlarının kurduğu şirket sayısının çokluğu açıkça görülmektedir.

Son 10 yıllık dönemde geçmiş 85 yıla kıyasla, bu tür ülke uyruklu girişimci şirketlerde artış; **Filistin için 115, Yemen için 71, Pakistan için 55, Mısır için 50, Nijerya için 35, Ürdün için 30, Afganistan için 29, Cezayir için 25, Irak için 22, İran için 21, Lübnan için 17 kat gibi devasa** boyuttadır.

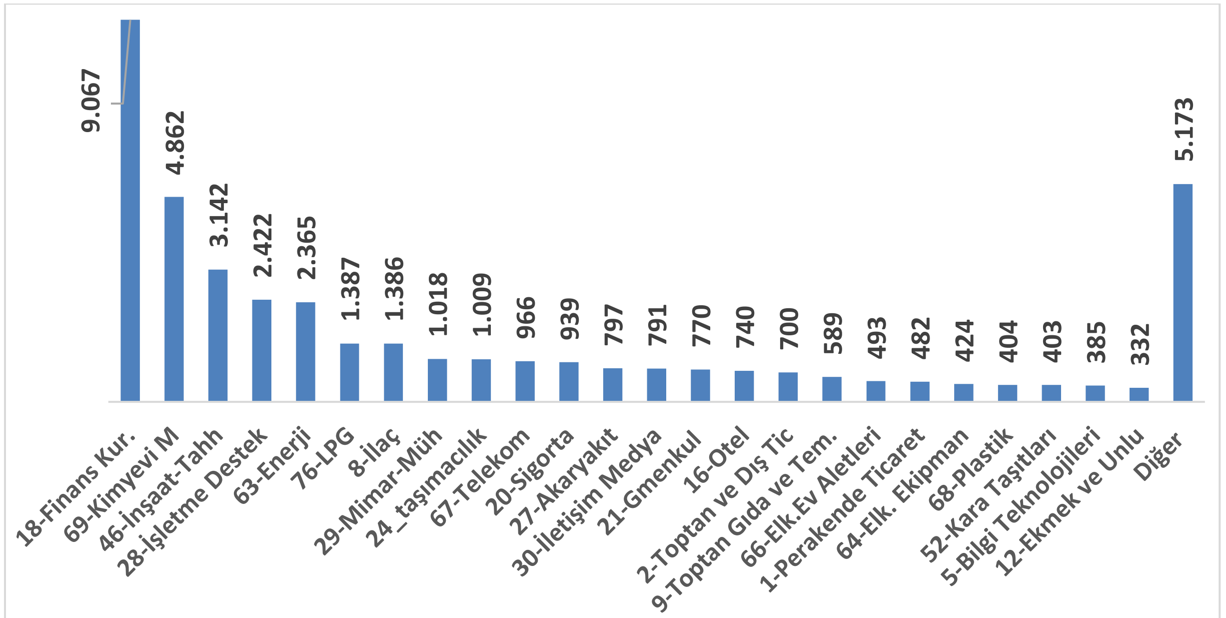
II. Dünya Savaşının sonuyla birlikte yüzünü batıya çeviren ve 1996'da bugünkü adıyla Avrupa Birliği (AB) ile Gümrük Birliği'ne giren Türkiye'de, 2010'a kadar görülen AB ve ABD, Kanada gibi OECD ülkelerinin ağırlığı git gide azalmaktadır. Hatta Fransız uyruklu şirketler için yeni dönemde kurulan şirket sayısı geçmiş dönemin de altında –yarısı- kalmıştır.

Sermayenin neredeyse %10'unu oluşturan Alman girişimleri ise sayısal olarak yalnızca %5,2'ye ulaşmaktadır. AB ve G7 ülkelerinin sermayedeki ağırlıkları sayısalda yerini Ortadoğu şirketlerine bırakmıştır.

Balkan ülkeleri tek tek olmasa bile toplam 980 şirket ile ülkeler grubu olarak değerlendirildiğinde İstanbul şirket girişimlerinde bir büyüklüğe sahip olabilmektedir.

2.4. Sektörler İtibariyle İstanbul'da Yabancı Sermayeli Şirketlerin Gelişimi

Yabancı sermayeli şirketlerin hangi sektörlere yatırım yaptıklarına bakıldığında, sermaye büyüklüğü ve şirket sayıları farklı özellikler göstermektedir. **Sermaye büyüklüğü açısından büyük sermaye gerektiren finans kuruluşları doğal olarak ilk sıradadır ve sayıca az olmalarına karşın toplam sermayenin 1/5'inden fazlasını (%22,1) tek başına karşılamaktadır.** Özellikle **kimyevi maddeler sektörüne olan yatırımlar toplam sermayenin %11,8'i büyüklüğe ulaşarak 2. sırayı** almış durumdadır. **İnşaat taahhüt, işletme destek ve enerji sektörlerinin her biri %8-6 dolayında yatırımlarla ilk 5 içerisinde** yer alan diğer sektörlerdir. LPG, ilaç, mimarlık mühendislik, taşımacılık, telekom ve sigortacılık sektörlerine olan yatırımlar 1,4 milyar $ -940 milyon $ arası sermayeden pay alarak izlemektedir.



Şekil 5: İstanbul'da Yabancı Sermayeli Şirketler Sektör/ Sermaye (Milyon $/11.08.2021)
Kaynak: İTO kayıtlarından derlenmiştir

Her 6 şirketten birinin faaliyet gösterdiği toptan ve dış ticaret sektörü, İstanbul'da yabancı sermayenin en çok tercih ettiği sektördür. **Gayrimenkul hizmetleri (ağırlıkla emlak müşavirliği) ve işletme destek hizmetleri de %6,3'er pay** ile izlemektedir. **Konfeksiyon ve restoran sektörleri ilk 5'de yer alan** diğer sektörlerdir. Bilgi teknolojileri, yolcu taşıma, konut inşaatı, perakende ticaret, toptan gıda ve temizlik, iletişim ve medya sektörleri de her biri 1.500-1.200 arası şirket ile önde gelmektedir.

2.5. İlçe Yerleşimleri İtibariyle İstanbul'da Yabancı Sermayeli Şirketlerin Gelişimi

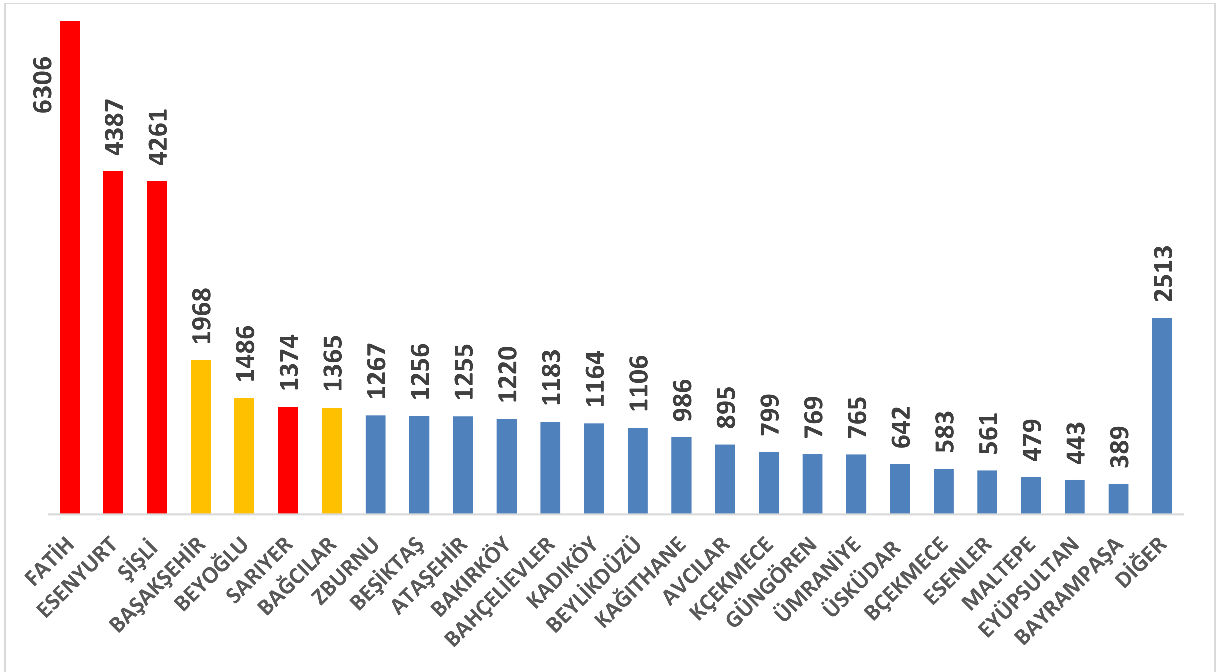
Sayısal olarak pastadan en büyük payı alan **Suriye uyruklu girişimciler tarafından kurulan şirketlerin yarıdan fazlası (%51,9) Fatih, Esenyurt ve Başakşehir'de yer almaktadır. Zeytinburnu ve Şişli de dahil edildiğinde ilk 5 semtin payı %63'ün üzerindedir. Fatih tek başına her 4 Suriye sermayeli şirketten 1'ine (%26,3) ev sahipliği yapmaktadır.**

Avcılar, Bağcılar, Beylikdüzü, Güngören Esenler ve Bahçelievler, 200-300 arası Suriyeli sermayeli şirkete ev sahipliği yapmaktadır.

Anadolu yakasında 271 şirket ile toplamın yalnızca %3,1'ine ulaşan sınırlı şirket mevcudiyeti söz konusudur. Anadolu yakasında bulunan toplam Suriyeli şirket sayısı tek başına Fatih'deki yerleşimin 1/9'u (%11,7) seviyesindedir.

Ümraniye (79), Kadıköy (36),), Üsküdar (32), Pendik (31), Ataşehir (24) ile Anadolu yakasında öne çıkan ilçelerdir.

Diğer tarafta **Şişli, Sarıyer, Beşiktaş, Beyoğlu OECD üyesi gelişmiş ülke sermayeli şirketlerin sayı olarak en fazla yoğunlaştığı yerler** olarak ortaya çıkmaktadır. Ortadoğu ülkeleri sermayeli şirketlerin tersine Anadolu yakasının Ataşehir, Kadıköy, Ümraniye gibi büyük ilçeleri ile yine bu yakanın çok daha farklı ilçeleri OECD sermayeli şirketlere ev sahibidir.



Şekil 6: İlçeler İtibariyle İstanbul'da Yabancı Sermayeli Şirketler (Sayı-11.08.2021)

Kaynak: İTO kayıtlarından hesaplanmıştır.

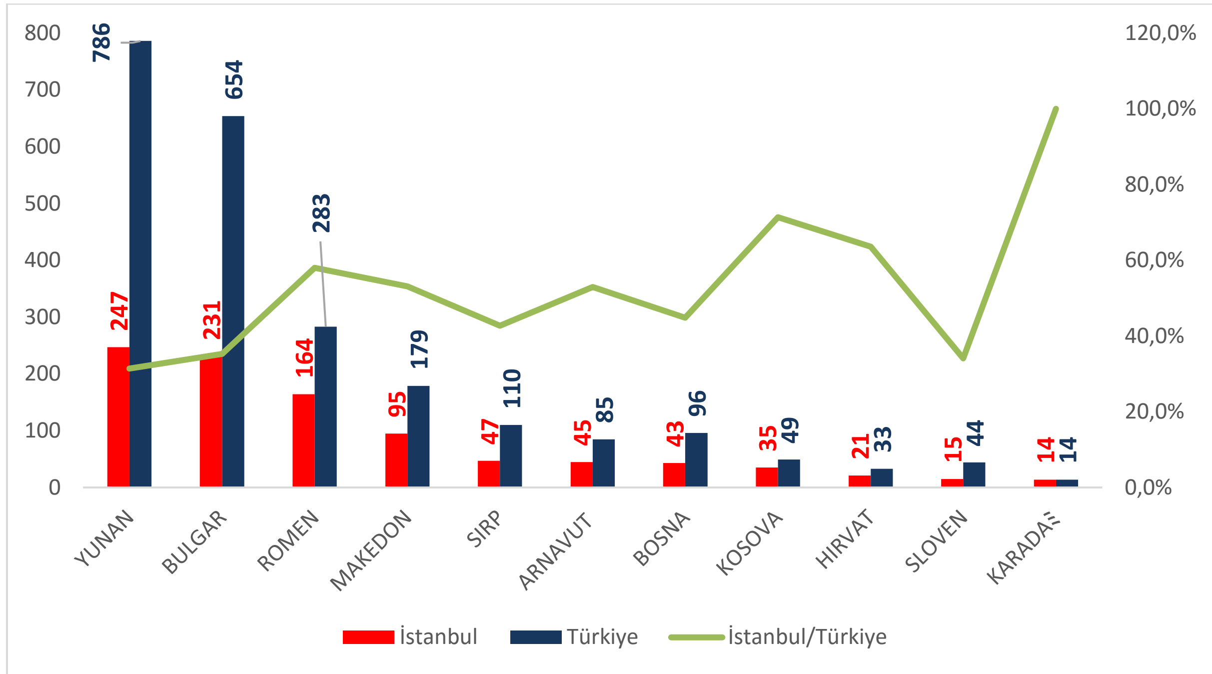
3) İSTANBUL'DA BALKAN SERMAYELİ ŞİRKETLER

3.1. Şirket Sayısı Açısından İstanbul'da Balkan Sermayeli Şirketlerin Gelişimi

Türkiye'de Balkan sermayeli şirket sayısı toplamı 2333 olup toplam yabancı sermayeli şirketler (74.020 adet) içindeki payı %3,2'dir. (Sanayi ve Teknoloji Bak. 2021) Buna mukabil **İstanbul'da 980 olan Balkan sermayeli şirket sayış, 39.391 adet olan toplam içerisinde %2,5 oranına karşılık gelmektedir. İstanbul'daki Balkan Sermayeli şirketlerin Türkiye'de kurulu toplam Balkan sermayeli şirketlere oranı ise %41,1'dir.**

Karadağ sermayeli şirketlerin tamamının, Kosova sermayeli şirketlerin %71,4'ünün, Hırvatistan sermayeli şirketlerin %63,6'sının, Romanya sermayeli şirketlerin %58'inin

İstanbul'da kurulu olması, söz konusu ülkeler için İstanbul'un önemine işaret etmektedir. Yine K. Makedonya ve Arnavutluk sermayeli şirketlerin de yaklaşık %53'er bölümü İstanbul merkezlidir.



Şekil 7: Sayısal Olarak Balkan Sermayeli Şirketler (Adet ve İstanbul/Türkiye %)
Kaynak: İstanbul için İTO, Türkiye için TC Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı kayıtlarından derlenmiştir

Sayısal açıdan, en fazla faal durumda olan Balkan şirketi 247 adet ile Yunan girişimcilere aittir. Bulgar girişimciler 231, Romen girişimciler ise 164 firma ile izlemektedir. K.Makedonyalı girişimcilerin kurduğu şirket sayısı 100 sınırına yakın (95) iken Sırp, (47) Arnavut (45) ve Boşnak (43) uyruklu girişimciler takip etmektedir. Kosova (35) ve Hırvatistan (21) girişimlerinin dışında Slovenya ve Karadağ girişimleri (15-14) oldukça düşük durumdadır. 1998-2003 ve 2005 yıllarında Yugoslavya dağıldıktan daha sonra kurulmakla beraber, kayıt esnasında uyruk kodunu Yugoslavya olarak işaretlediğinden olsa gerek, 3 Yugoslav girişimi de kayıtlarda göze çarpmaktadır.

İlk 3'de yer alan ülkelerin tamamının Avrupa Birliği (AB) üyesi oldukları, ülkemizle Yunanistan ve Bulgaristan'ın hem kara hem deniz, Romanya'nın ise deniz komşusu oldukları görülmektedir. Türkiye hariç Balkan ülkeleri olarak bilinen 11 ülke[6] (TC Dışişleri Bakanlığı, 2021) içerisinde yer alan diğer AB üyesi ülkeler olan Hırvatistan ve Slovenya'nın payı ise çok daha gerilerdedir. Bu durum belirtilen ülkelerin Türkiye'ye nispeten daha uzak oluşu ve ekonomilerinin daha çok Almanya-Avusturya-İtalya üzerine kurgulanmış olmasıyla açıklanabilir.

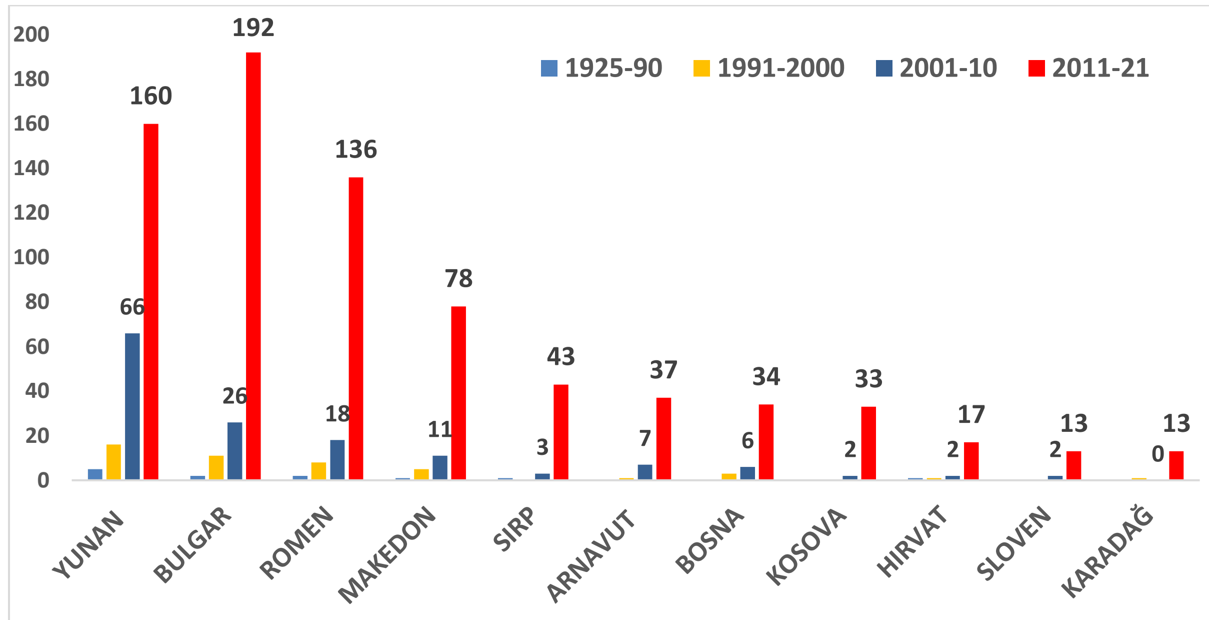
---

[6] Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Karadağ, Kosova, K.Makedonya, Romanya, Sırbistan, Slovenya, Yunanistan

3.2. İstanbul'da Balkan Sermayeli Şirket Kuruluşlarının Tarihi Gelişimi

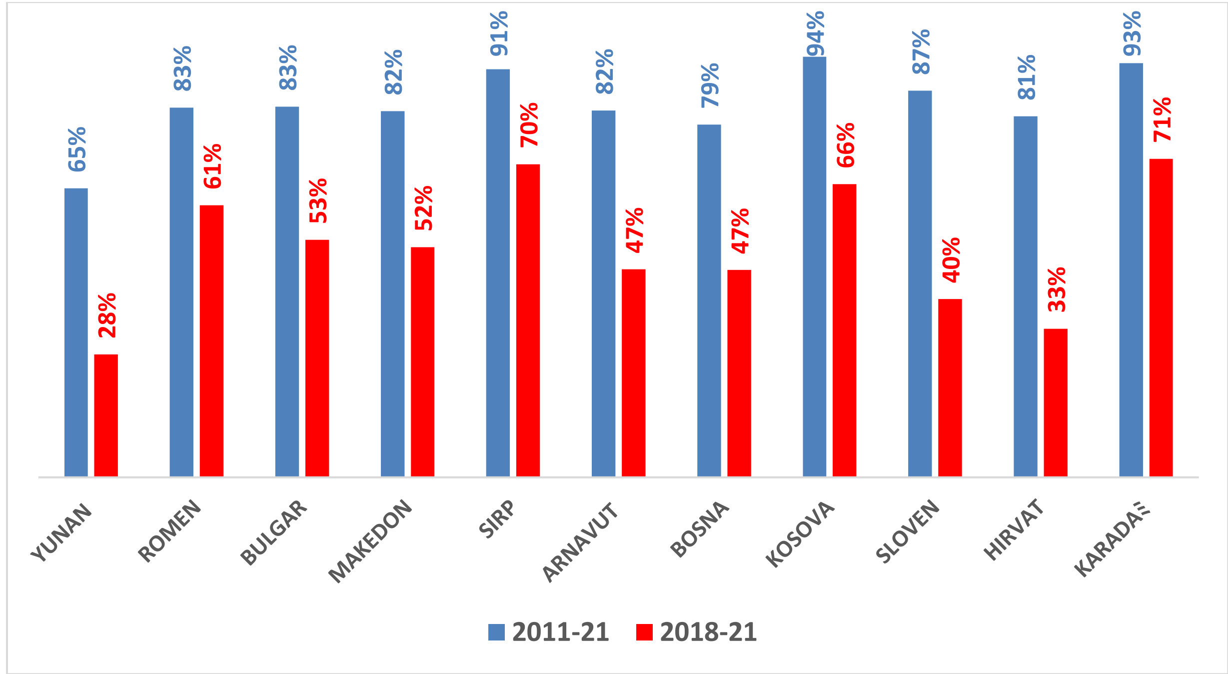
Balkan sermayeli şirketlerle ilgili değerlendirme yapılırken, bu ülkelerin Yunanistan hariç ve kendine özgü bağımsız ve bağlantısız bir politika izleyen Yugoslavya'dan sonra kurulmaları dolayısıyla tamamının 1989 sonrası dağılmaya başlayan "komünist" ekonomik, siyasi ve sosyal düzenden geldikleri gözden kaçırılmamalıdır. Ekonomik gerçeklerden uzak bir şekilde, Komunist sistemin diğer öğeleri ile işbölümüne dayalı, hantal, eski ve aşırı enerji tüketen teknolojiye sahip devlet şirketleri ile kurgulanan ve yürütülen ekonomik faaliyetler ve özel girişimciliği bilmeyen bir toplum yapısı ortak özellikleridir.

Yugoslavya'nın çimentosu Tito'nun 1980'de ölümü ve ardından 1985'de Gorbaçov'un başlattığı açıklık ve yeniden yapılandırma (Glasnost ve Perestroika) politikaları sonucu, çoğu ülkede 1989'da başlayan halk hareketleri ile 1990 sonrasında kanlı-kansız gelen bağımsızlıkların ardından devletin ve halkın özel girişimciliğe geçişi, alışması kolay olmamıştır. Bunun da ötesinde, Bosna Hersek'de yaşanan savaşın açtığı yaralar, Karadağ'ın 2006'da, Kosova'nın 2008'de bağımsızlığa giden süreçte yaşadığı gelişmeler hep, tüm bölgede istikrarsızlığı artıran ve dolayısıyla ekonomik faaliyetleri, güvenlik ve belirsizlik kaygılarıyla ikinci plana iterek sınırlayan etki yapmıştır.



Şekil 8 : Kuruluş Dönemleri İtibariyle Balkan Sermayeli Şirketlerin Dağılımı (Sayı-Adet)
Kaynak: İTO kayıtlarından derlenmiştir

Bu durum, İstanbul'daki Balkan girişimlerinde açık bir şekilde izlenebilmektedir. Bağımsızlık sonrası il 10 yılda çok az olan Balkan girişimciliği ancak 2000 sonrası 10 yılda küçük de olsa ilk işaretlerini verebilmiş, 2011 sonrası ikinci 10 yılda ise artışa geçmiştir. Öyle ki; Türkiye ile ilişkileri AB ve NATO ortaklığı dolayısıyla daha derin olan Yunanistan için bile, İstanbul'da kurulu ve halen faaliyette bulunan Yunan şirketlerinin 2/3'ü, 2011 sonrasında kurulmuş durumdadır. Yunanistan hariç tutularak bakıldığında 10 Balkan ülkesinin kurdukları tüm şirketlerin sayı bazında ortalama %86'sını 2011 sonrası kurdukları anlaşılmaktadır.



Şekil 9 : Balkan Sermayeli Şirketlerinin Kuruluş Dönemleri İtibariyle Toplama Oranı
Kaynak: İTO kayıtlarından derlenmiştir

Kuruluş trendi daha önce belirtildiği gibi özellikle 2018 sonrası ivme kazanmıştır. Bu yıl baz alınarak yapılan hesaplamalar Yunan şirketleri hariç Balkan ülkelerinin şirketlerinin %53,9'unun 2018 sonrası kurulduğunu ortaya koymaktadır. Yunanistan da listeye dahil edildiği takdirde yine de, 11 ülkenin şirketlerinin 2018 sonrası kurulanlarının sayısı toplamın %49'unu bulmaktadır. 2006'da bağımsız olan Karadağ ve 2008'de bağımsız olan Kosova için 2018 sonrası kurulan şirketlerin toplama oranının %71 ve %66 ile daha da yüksek olması anlaşılabilir bir durum iken Romanya için de bu oranın %61'e ulaşması ilginç bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 1: Yıllar ve Ülkeler İtibariyle İstanbul'da Balkan Sermayeli Şirketler (Adet)

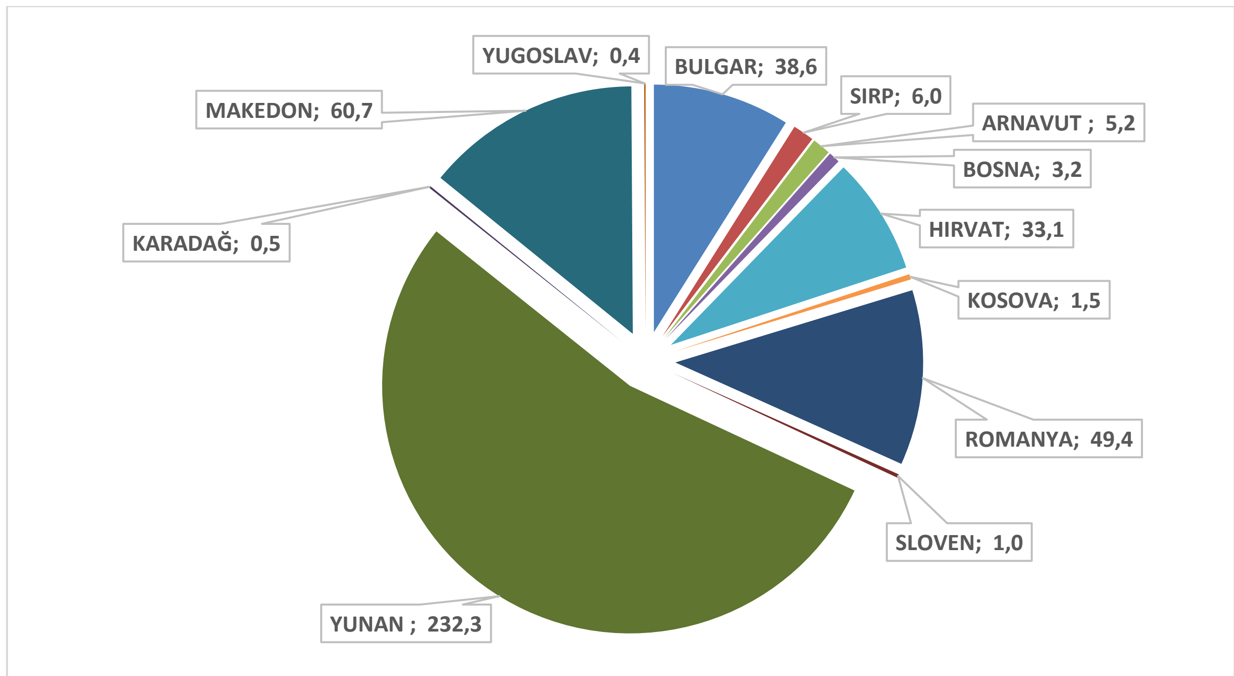
	1925 1990	1991 2000	2001 2010	1925 2010	20 11	20 12	20 13	20 14	20 15	20 16	20 17	20 18	20 19	20 20	20 21
Yunanistan	5	16	66	87	12	7	18	15	16	16	8	20	27	11	10
Romanya	2	8	18	28	4	2	2	7	2	5	14	21	31	25	23
Bulgaristan	2	11	26	39	7	10	11	10	12	10	9	24	36	42	21
K.Makedonya	1	5	11	17	6	4	2	3	2	7	5	10	11	14	14
Sırbistan	1	0	3	4	0	2	1	1	3	1	2	8	5	12	8
Arnavutluk	0	1	7	8	1	2	2	0	2	4	5	4	4	9	4
Bosna Hersek	0	3	6	9	4	1	1	1	4	0	3	4	4	6	6
Kosova	0	0	2	2	2	1	1	2	3	0	1	7	7	3	6
Slovenya	0	0	2	2	1	1	2	3	0	0	0	3	1	1	1
Hırvatistan	1	1	2	4	2	2	0	0	4	1	1	0	3	2	2
Karadağ	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	2	2	3	2	3
Yugoslavya	0	1	2	3											
KÜMÜLATİF	**12**	**47**	**145**	**204**	**40**	**32**	**40**	**42**	**48**	**44**	**50**	**103**	**132**	**127**	**98**

Kaynak: İTO kayıtlarından derlenmiştir

3.3. Kayıtlı Sermaye Açısından İstanbul'da Balkan Sermayeli Şirketlerin Gelişimi

Balkan ülkelerinden girişimcilerin İstanbul'da kurdukları şirketlerin toplam sermayesi yaklaşık **432 milyon $ olup,** 41,1 milyar $'a ulaşan toplam yabancı sermayeli şirketler içerisinde **%1,1** bir oranı ifade etmektedir. **Yunanistan bu tutarın %53,8'ini tek** başına karşılamaktadır. Yunanistan'ın sermaye büyüklüğü kendisinden sonra gelen K.Makedonya'nın 3,8, Romanya'nın 4,7 ve Bulgaristan'ın 6 katı büyüklüğündedir.

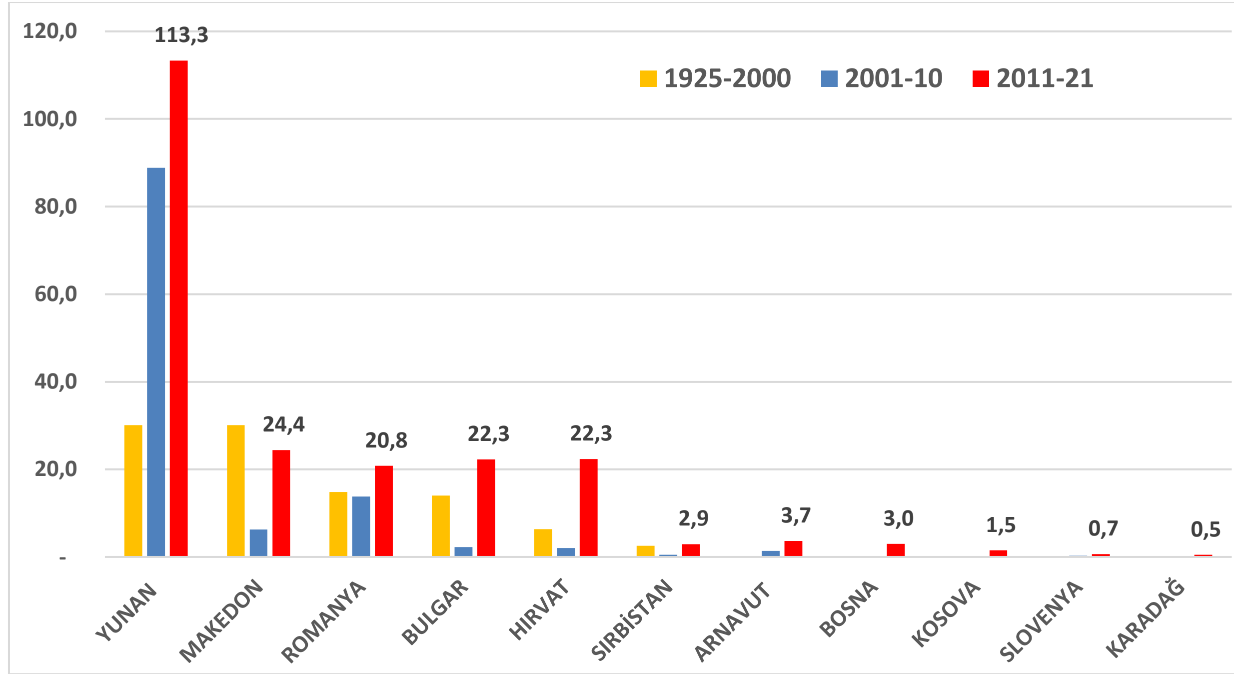
Balkan sermayeli şirketlerin toplama oranı sayısal olarak %2,5 iken, sermaye olarak %1,1 olması şirket başı birim sermayenin ortalamanın altında kaldığının göstergesidir.



Şekil 10 : İstanbul'da Balkan Sermayeli Şirketler (Sermaye İtibariyle- Milyon $)
Kaynak: İTO kayıtlarından derlenmiştir

Birim başına şirket sermayesinde Hırvatistan uyruklu girişimcilerin kurduğu 21 şirket 1,6 milyon $ ile en üst sırada yer alırken, bu ülke girişimcilerini Yunan girişimciler şirket başı 940 bin $, K.Makedon girişimciler 639 bin $, Romen girişimciler 301 bin $, Bulgar girişimciler 167 bin $, Sırp girişimciler 127 bin $ ve Arnavut girişimciler 114 bin $ ile izlemektedir. Kalan 5 Balkan ülkesi girişimcilerinin birim başı şirket sermayeleri 100 bin $'ın altındadır.

Balkan ülkeleri içerisinde en yüksek kişi başı gelir rakamlarına sahip olan Slovenya girişimlerinin Karadağ ve Kosova gibi daha çok yeni bağımsızlığını kazanmış, küçük nüfuslu ülkelerin hemen üzerinde 63 bin $ gibi ortalama bir değer ile gerilerde yer alması dikkat çekmektedir.



Şekil 11 : İstanbul'da Balkan Sermayeli Şirketler (Dönemler İtibariyle- Milyon $)
Kaynak: İTO kayıtlarından derlenmiştir

Dönemler itibariyle **sermayenin önemli bölümü tıpkı şirket sayısında olduğu gibi 2011 sonrası gerçekleştirilmiştir**. Kosova sermayesinin tamamı, Bosna sermayesinin %92'si, Karadağ sermayesinin %89'u, Hırvat, Sloven ve Arnavut sermayesinin %73-71'i ve Bulgar sermayesinin de %58'i bu dönemdedir.

Yunan ve Sırp sermayesi (%49) ile Romen (%42) sermayesinde son dönem, daha düşük oranla da olsa diğer dönemlerin üzerinde yer almakla birlikte, Makedon sermayesinde son dönem (%40) ile 2000 öncesi dönemin gerisindedir. Bunda en büyük sermayeli 2 Makedon yatırımının 1977 ve 1993'de yapılmış olmasının rolü bulunmaktadır

Tablo 2: İstanbul'da En Büyük Yabancı Yatırımcılar (Tescilli Sermaye Açısından, İlk 15)

Sermayede İlk 5 Yunan Yatırımı		**Sermayede İlk 5 K. Makedon Yatırımı**	
Adnan Polat Enerji Yatırımı	2011	Türmak İnşaat	1993
Polat Holding	2013	Cevahir Gayrimenkul Yatırım Turizm	1977
Media Markt Turkey	2007	Sera Yapı Endüstrisi	2016
Adoçim Çimento Beton	2005	Epiroc Makina	2017
Intersport Atletik Mağazacılık	2011	Cevahirler Madencilik ve Konut	2011
Sermayede İlk 5 Romen Yatırımı		**Sermayede İlk 5 Bulgar Yatırımı**	
Xerox Büro Araçları	1989	Smart Güneş Enerjisi Teknolojileri	2014
Iron Mountaın Arşivleme Hizmetleri	2006	Coca-Cola Meşrubat Pazarlama	1996
Angora Halı	2018	Smart Holding	2012
Çobantur Turizm Ticaret ve Nakliyat	1982	Armada Bilgisayar Sistemleri	1993
Hedef Araç Kiralama ve Servis	2003	Doğan Yayınları Yayıncılık	1996

Sermayede İlk 5 Hırvat Yatırımı		Sermayede İlk 5 Sırp Yatırımı	
Cmc İletişim Ve Çağrı Merkezi	2015	Barbaros Eren Zhen Dizayn	2019
Electrolux Dayanıklı Tüketim	1993	Orasıa Emlak Otomotiv Zirai	2020
Türk Maadin Şirketi	1945	Tam Trade Dış Ticaret	2020
Tüv Austrıa Turk Belgelendirme	2009	Auroom Kuyumculuk	2017
Sultan Antrepo ve Dış Ticaret	2007	Diamonds Değerli Mücevherat	2020
Sermayede İlk 5 Arnavut Yatırımı		**Sermayede İlk 5 Boşnak Yatırımı**	
Meyra Mühendislik Proje	2012	Prevent Turkey Otomotiv Sanayi	2013
Av-Nur Uluslararası Taşımacılık	2002	Streetwear Dış Ticaret	2020
Nanny Gıda Sanayi	2016	Tri Krune İnsan Kaynakları Eğitim	2020
Lori Denizcilik Taşımacılık	2006	May Menajerlik Proje Danışmanlık	2020
Terra Kimyevi Maddeler	2015	Afra Dış Ticaret Ve Uluslararası	1998
Sermayede İlk 5 Kosova Yatırımı		**Sermayede İlk 5 Sloven Yatırımı**	
Ahas Holdıng	2018	Nektar Natura İstanbul Meyve Suları	2013
Sinch Turkey Telekomünikasyon	2013	Gen-I İstanbul Elektrik Enerjisi	2012
Eurobank Kos	2018	On İki Levha Yayıncılık	2007
Het Bau İç ve Dış Ticaret	2021	Senem Dursun Mali Müşavirlik	2010
Alara Diamond Mücevherat	2021	Tkk Yapı Kimyasalları	2021
Sermayede İlk 5 Karadağ Yatırımı			
Merlinka Bilişim ve Ticaret	2019		
As Global Yatırım Holding	2019		
Ecg Boxıng And Project	2021		
Ceysur Uluslararası Nakliyat	1995		
Dallant İçecek ve Gıda Ürünleri	2018		

Kaynak: İTO kayıtlarından derlenmiştir

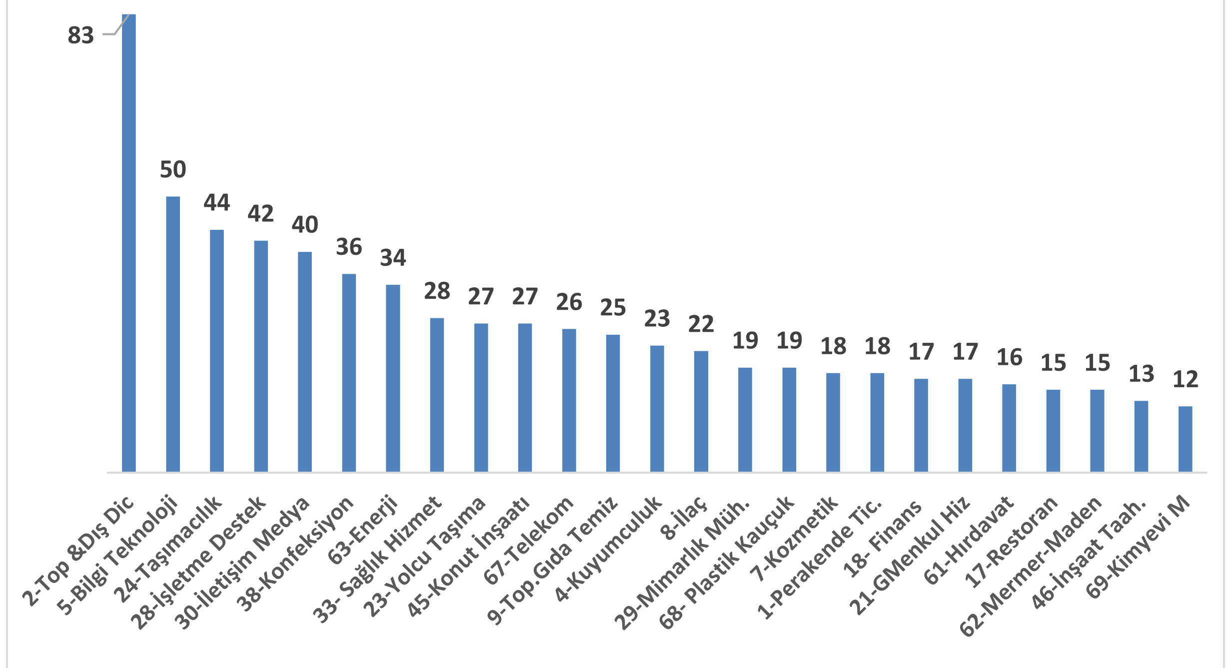
3.4. Sektörler İtibariyle İstanbul'da Balkan Sermayeli Şirketlerin Gelişimi

Tıpkı İstanbul'da faaliyet gösteren tüm yabancı sermayeli şirketlerde olduğu gibi "Toptan ve Dış Ticaret Meslek Grubu," 83 şirket ile Balkan sermayeli şirketlerin en çok tercih ettiği alandır. Ancak şirketlerin daha dengeli bir dağılımı söz konusu olup, tüm yabancı sermayeli şirketler için %15,7 (6.117 şirket) olan oran Balkan sermayeli şirketler için yalnızca %8,8 seviyesindedir.

Tüm yabancı sermayeli şirketlerde %3,8 pay ile 6. sırada tercih edilen "Bilgi Teknolojileri" Meslek Grubunun Balkan sermayeli şirketlerde %5,3 ile 2. sıraya tırmanmış olması ilginç bir veridir. Benzer şekilde tüm yabancı sermayeli şirketlerde %2,4 ile 13. sırada oldukça gerilerde yer alan "Taşımacılık" Meslek Grubu, Balkan sermayeli şirketlerde %4,7 ile 3. sırada öncelikli tercih edilen sektörler arasındadır.

"İşletme Destek Hizmetleri" Meslek Grubu her iki şirket türü için de 4. sırada yer bulmaktadır. İlk grup şirketler içerisinde 11.sırada gerilerde kalan "İletişim Medya" Meslek Grubu, Balkan sermayeli şirketlerde ilk 5'in içerisinde yer alan son sektördür. Yine, ilk grupta 6. sırada üstlerde

yer alan “Restoran ve Yiyecek Hizmetleri” Meslek Grubunun, Balkan sermayeli şirketlerde 21. sırada çok gerilerde kaldığını belirtmek gerekir.



Şekil 12: İstanbul’da Balkan Sermayeli Şirketler (Sektörler İtibariyle- Adet)
Kaynak: İTO kayıtlarından derlenmiştir

İTO’nun meslek grupları tasnifinde yer alan 81 meslek tanımı içerisinde 3 tanesinde (cam ve cam ürünleri, gümrük müşavirliği ve teknik ve dekoratif aydınlatma) hiç Balkan sermayeli şirket bulunmamaktadır.

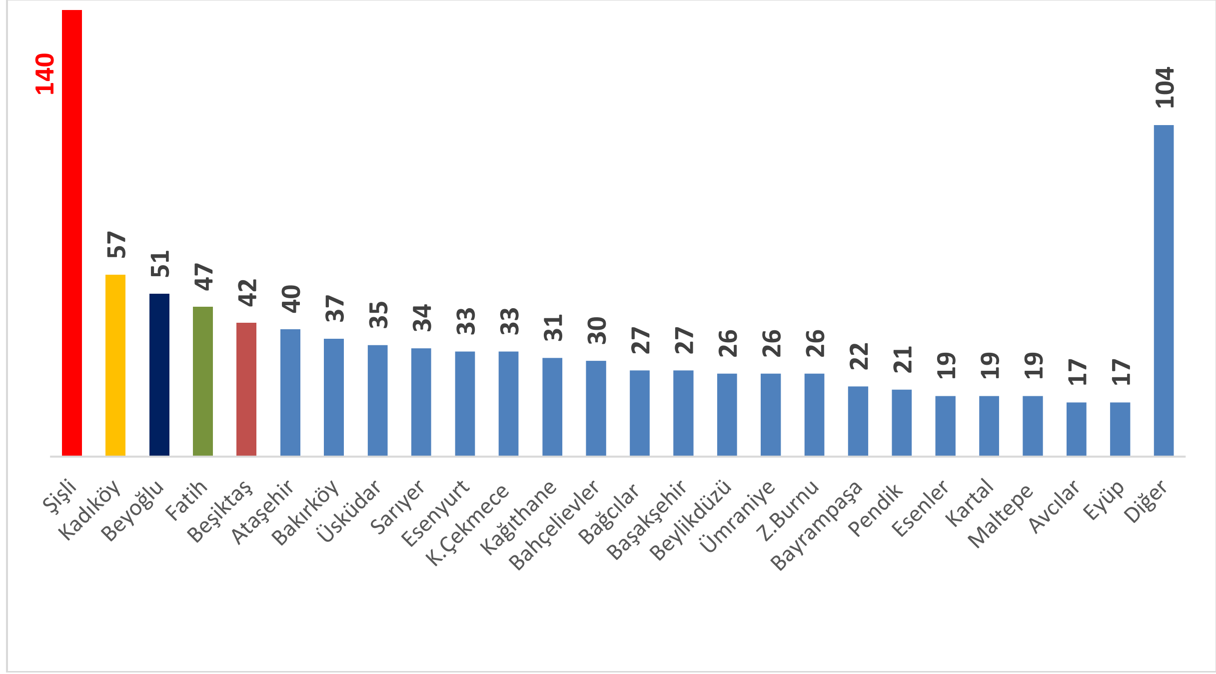
3.5. İlçe Yerleşimleri İtibariyle İstanbul’da Balkan Sermayeli Şirketlerin Gelişimi

Balkan sermayeli şirketlerin en fazla yoğunlaştığı ilçeler genel olarak, OECD ülke sermayeli şirketlerin bulunduğu yerlerle benzerlik göstermektedir. Yaklaşık olarak her 7 Balkan sermayeli şirketten 1’ine ev sahipliği yapan Şişli ilk sırada yer alırken, ilk 5’de yer alan diğer ilçeler yaklaşık %5 civarında birbirine yakın paylarla sıralanmaktadır.

Toplam 6.306 yabancı, 2.309 adet Suriye sermayeli şirketin faaliyet göstermesi nedeniyle her iki alanda da İstanbul’da ilk sırada yer alan Fatih, 47 adet Balkan sermayeli şirkete ev sahipliği yaparak ilk 5’in içerisinde yer almaktadır.

İlk 5’de 4, ilk 10’da 7 ilçe Avrupa yakasında yer almakla beraber, Suriye başta, Ortadoğu sermayeli şirketlerde rastlanıldığı şekliyle belirli ilçelerde aşırı yoğunlaşmadan bahsetmek mümkün değildir. Bilakis, dengeli bir dağılım söz konusudur.

Çatalca, Çekmeköy, Sultanbeyli, Sancaktepe, Silivri ve Sultangazi 6 ve altında Balkan sermayeli şirkete ev sahipliği yaparken, Adalar ve Şile’de hiçbir şirketin bulunmadığını belirtmek gerekir.



Şekil 13 : İstanbul'da Balkan Sermayeli Şirketler (İlçeler İtibariyle- Adet)

Kaynak: İTO kayıtlarından derlenmiştir

4) SONUÇ

İstanbul'da, 11 Ağustos 2021 tarihi itibariyle aktif olarak faaliyet gösteren 39.391 yabancı ortaklı şirket, İstanbul'da kurulu tüm şirketlerin %8,9'unu oluşturduğu gibi, **Türkiye'de kurulu 74.020 adet toplam yabancı sermayeli şirket içerisindeki payı da %53,1 ile çok yüksek boyuttadır**.

Türkiye'nin dışa kapalı ve korumacı bir politika takip ettiği 1980'lere kadar, dahil olduğu NATO paktına üye batılı ülkelerin yatırımları ile şekillenen yabancı sermayeli şirket kuruluşları, 1980'de dışa açılma çabaları ile çeşitlenmeye ve hareketlenmeye başlamış, 1990'larda Berlin Duvarının yıkılması ile tüm Dünyada baş gösteren liberalleşme akımları ile birlikte hemen yanı başımızdaki coğrafyada oluşan iş fırsatları, gelişmiş batılı ülkelerin üs olarak kullanmak üzere İstanbul'u da radarlarına almalarına neden olmuştur. Özal'lı yıllarda başlayan reform hareketleri ve pek çok yeniliğin getirilmesiyle yeni yeni sektörlerin ortaya çıkması, 2000'li yılların ortalarından itibaren makro ekonomik, hukuki ve demokratik haklar alanında sağlanan ilerleme ve uluslararası toplum ile gelişen işbirliği yabancı yatırımcıların da iştahını kabartmıştır.

Ancak **2011 Arap Baharı, İstanbul'daki yabancı yatırım trendinde köklü değişikliklere neden olmuştur.** Suriyeliler başta olmak üzere, İran, Irak, Ürdün, Lübnan, Mısır gibi Ortadoğu ülkelerinden girişimcilerin, 2015'den itibaren hızla giderek artan ölçüde ve 2018 ve 2019'da zirve yapacak şekilde şirketleşmesine neden olmuştur.

Türkiye'de Balkan sermayeli şirketlere bakılacak olursa diğer yabancı şirketlerde olduğu gibi benzer bir gelişim söz konusu olsa da, Türkiye'de toplam 2333 olan sayının toplam yabancı şirketler içindeki payı henüz %3,2'dir. Buna mukabil İstanbul'da Balkan sermayeli şirketlerin sayısı 980 olup, 39.391 adet olan toplam içerisinde %2,5 oranına karşılık gelmektedir.

İstanbul’daki Balkan Sermayeli şirketlerin Türkiye’de kurulu toplam Balkan sermayeli şirketlere oranı ise %41,1’dir.

Karadağ sermayeli şirketlerin tamamının, Kosova sermayeli şirketlerin %71,4’ünün, Hırvatistan sermayeli şirketlerin %63,6’sının, Romanya sermayeli şirketlerin %58’inin İstanbul’da kurulu olması, söz konusu ülkeler için İstanbul’un önemine işaret etmektedir. Yine K. Makedonya ve Arnavutluk sermayeli şirketlerin de yaklaşık %53’er bölümü İstanbul merkezlidir.

Oransal olmasa da sayı olarak ilk 3’de yer alan tamamı Avrupa Birliği üyesi olan Yunanistan ve Bulgaristan’ın hem kara hem deniz, Romanya’nın ise deniz komşusu oldukları görülmektedir. Bu ortak özellik dışında, Balkan sermayeli şirketlerle ilgili değerlendirme yapılırken, bu ülkelerin Yunanistan hariç, tamamının kendine özgü bağımsız ve bağlantısız bir politika izleyen Yugoslavya’nın dağılmasının ve sonrasında 1990’larda Doğu Blokunun çöküşünün ardından kuruldukları, dolayısıyla günümüzde artık yeri kalmamış komunist ekonomik, siyasi ve sosyal düzenin ardılı oldukları gözden kaçırılmamalıdır.

Tabi ki, 40-50 yıllık düzenlerin değişmesi, kanlı-kansız gelen bağımsızlıkların ardından devletin ve halkın özel girişimciliğe geçişi, alışması kolay olmamış, Avrupa’nın göbeğinde soykırım boyutunda yaşanan savaşlar, Karadağ ve Kosova’nın daha 15 yılı bulmayan yeni bağımsızlığı, tüm bölgede istikrarsızlığı artıran ve dolayısıyla ekonomik faaliyetleri, güvenlik ve belirsizlik kaygılarıyla ikinci plana iterek sınırlayan etki yapmıştır.

Bu durum, İstanbul’daki Balkan girişimlerinde 2011 sonrasına sarkan yükselişle açık bir şekilde izlenebilmektedir. Yunanistan hariç tutularak bakıldığında 10 Balkan ülkesinin kurdukları tüm şirketlerin sayı bazında ortalama %86’sını 2011 sonrası kurdukları anlaşılmaktadır. Bir anlamda “yarışa” oldukça geç başlanmasının doğal sonucu kurulan şirketlerin toplam sermayesi yaklaşık 432 milyon $ olup, 41,1 milyar $’a ulaşan toplam yabancı sermayeli şirketler içerisinde %1,1 bir oranı ifade etmektedir. Yunanistan bu tutarın yarıdan fazlasını tek başına karşılamaktadır.

Balkan ülkelerinin 19,3 milyon nüfuslu Romanya ve 10,7 milyon nüfuslu Yunanistan dışında (Dünya Bankası, 2021) tamamının 10 milyon nüfus barajının altında, hatta Sırbistan ve Bulgaristan da dışarıda bırakıldığında 5 milyon barajının altında olmaları, ekonomik büyüklüklerini ve bu da sonuçta girişim potansiyelini belirlemektedir.

Balkan sermayeli şirketlerle ilgili söylenebilecek bir diğer genelleme de, şirketlerin sektörel ve ilçe yerleşimleri dağılımının dengeli oluşudur.

Sonuç olarak, Balkan ülkelerinin İstanbul girişimlerini etkileyen en önemli etken ülkelerin nüfus ve ekonomik boyutları ile serbest ticaret düzenine geçiş tarihleri ve entegrasyon düzeyleridir. Ülkelerin küçük boyutlu olmaları, coğrafi olarak merkez ülkelerle yakınlıklarına bağlı olarak etki altında kalma derecelerini belirlemektedir. Yunanistan, Romanya ve Bulgaristan’ın Türkiye ile komşuluktan kaynaklanan coğrafi yakınlıklarının, İstanbul’daki girişimlere olumlu etkisi ve buna mukabil Slovenya, Hırvatistan örneklerinde bu ülkelerin nispeten coğrafi uzaklıkları ile daha yakın oldukları farklı merkez ülkeler ile entegrasyonlarının İstanbul’daki girişimlere olumsuz etkisi bu çerçevede değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA:

İTO Kayıtları
www.ito.org.tr

TC Sanayi ve Teknoloji Bak. 2021
https://www.sanayi.gov.tr/merkez-birimi/14a09761d390/diger/b81094

Sancaktar Caner, Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve Siyasal Mirası, Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 2011, s.29

Resmi Gazete,
https://mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4875.pdf

Göç İdaresi, 2021,
https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638

TC Dışişleri Bakanlığı, 2021
https://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?a4652a89-e587-4528-907b-84ed8f33b97c

Dünya Bankası, 2021
https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=RO